

Юрій Вікторович Гоцуляк,
молодший науковий співробітник
відділу підтримки обдарованості
та міжнародної співпраці
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Вінниця, Україна

УДК 37:-056(71)

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРОВІНЦІ БРИТАНСЬКА КОЛУМБІЯ (КАНАДА) З ПИТАНЬ ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

В статті аналізуються основні положення і принципи законодавства провінції Британська Колумбія (Канада) по регулюванню питань спеціального освіти обдарованих дітей, виділяються основні компоненти системи спеціального освіти і їх значення.

Ключевые слова: одаренный ребенок, индивидуальный подход, право на образование.

The paper analyzes the fundamentals and principles of the special education law (education of gifted children) of British Columbia (Canada), highlights the main components of the system of special education and their significance.

Key words: gifted child, individual approach, the right to education.

Диференційований підхід, особистісно орієнтоване надання освітніх послуг, задоволення освітніх потреб учнів – є основними критеріями для оцінки якості освіти у розвинених країнах. Такий підхід починається з необхідності визнання того, що освітні потреби учнів різні, а тому єдині для всіх освітні програми не здатні виконати поставлені «завдання».

Таким чином, виділяються окремі категорії учнів, навчання яких потребує індивідуального підходу, в тому числі це – обдаровані учні, для яких розробляються спеціальні освітні програми і створюється система спеціальної освіти (її можна назвати підсистемою у складі системи освіти). Необхідно зауважити, що така практика впроваджена і діє протягом 30 років у західних країнах (постійно розвивається), у тому числі і в Канаді.

При впровадженні спеціальної освіти для обдарованих дітей важливе місце посідає правовий аспект, так як без належного визначення і закріплення функцій, прав, обов'язків суб'єктів, які залучені до освітнього процесу, а також необхідних процедурних питань (ідентифікація, оцінювання тощо) ні про яку системність та ефективність говорити не приходиться. Однією із показових країн з цього питання є Канада. У статті ми розглянемо загальні положення законодавства Канади, що регулює сферу спеціальної освіти на прикладі провінції Британська Колумбія.

Основне положення освітньої політики провінції Британська Колумбія полягає в тому, щоб учні мали рівний доступ і можливість до навчання, розвитку інтелектуальних, творчих та інших здібностей. У зв'язку з цим, декларується необхідність впровадження спеціальних освітніх програм та послуг [1]. Обґрунтовується це тим, що такі програми та послуги дозволяють учням з особливими освітніми потребами, мати рівний доступ до навчання та можливість для розвитку здібностей, а також досягнення особистих освітніх цілей (наприклад: загальна навчальна програма з певного предмету може для когось бути складною, а для когось із учнів занадто простою і, таким чином, не відповідати його освітнім потребам).

Таким чином, законодавство провінції відстоює положення, згідно з яким рівне право кожного на освіту немає необхідності трактувати, як право на одну освіту, а більш точно – як право на освіту відповідно до здібностей. Таке розуміння права на освіту дає можливість переходу від колективно орієнтованої до особистісно орієнтованої моделі освіти, що є прогресивним кроком у розвитку цієї сфери.

Основні питання, що стосуються правового регулювання надання спеціальних освітніх послуг обдарованим дітям (дітям з особливими освітніми потребами) у провінції Британська Колумбія можна умовно поділити на такі групи:

– загальні положення політики держави щодо освіти обдарованих учнів [1, 2]; мається на увазі декларування, що диференційований підхід до навчання обдарованих учнів є частиною внутрішньодержавної політики провінції, а звідси, закріплюється необхідність розробки та впровадження спеціальних освітніх програм та послуг для дітей з особливими освітніми потребами;

– функції та обов'язки основних суб'єктів, задіяних у сфері спеціальної освіти; законодавство Британської Колумбії встановлює правовий статус міністерства освіти, шкільних адміністрацій, шкільного персоналу, який працює з обдарованими дітьми, батьків та самих учнів з особливими освітніми потребами, а також встановлюються вимоги щодо розробки та втілення спеціальних освітніх програм та послуг [1]; це принципово важливий момент, що представляє спеціальну освіту обдарованих дітей, як систему, тобто, необхідний чіткий поділ функцій та обов'язків між державними органами управління та іншими суб'єктами, які задіяні у системі надання спеціальних освітніх послуг, це дозволяє по-перше: не заважати суб'єктам виконувати свою частину функцій, а діяти у встановлених законом межах, і по-друге: визначити власну частину відповідальності кожного суб'єкта і здійснювати необхідний контроль за їх діяльністю;

– розробка індивідуального освітнього плану [1, 3]; це питання містить: опис процесу ідентифікації (регулювання процедурних моментів) обдарованих учнів, планування та втілення індивідуальних освітніх програм для цих учнів, а також оцінювання навчання учня та звітування про досягнуті результати;

– послуги, що надаються у навчальних закладах у зв'язку з навчанням дитини за спеціальною освітньою програмою; зокрема, це послуги з навчання обдарованих учнів, послуги пов'язані з консультуванням батьків та інших зацікавлених осіб, з приводу змісту спеціальних освітніх програм і навчально-виховного процесу обдарованих учнів в цілому, послуги психолога, фізіотерапія та необхідні медичні послуги, а також особливості фінансування спеціальних освітніх програм [2, 4]; як бачимо, особливості навчання учнів з особливими освітніми потребами є такими, що не можуть обмежуватись педагогічною підтримкою учнів, а вимагають комплексного підходу до навчально-виховного процесу;

– категорії спеціальних потреб учнів [4]; визнання того, що деякі учні мають різні освітні потреби, що відрізняються від потреб учнів, які навчаються за загальними навчальними програмами і вимагає проведення необхідної класифікації цих потреб для того, щоб вірно визначити необхідні елементи для спеціальних освітніх програм для задоволення потреб учнів; а також, більш точно визначити механізми фінансування і безпосередньо необхідні суми, а також можливу необхідність додаткового фінансування тієї чи іншої програми.

Необхідно звернути увагу на визначення термінів у законодавстві провінції Британська Колумбія, адже

навколо цих «ключових слів» і будуватиметься система спеціальної освіти, що дозволяє з'ясувати єдине тлумачення того чи іншого терміну для уникнення колізій (у правовій сфері це є важливим аспектом).

Адаптація (Adaptations) – стратегії навчання та оцінювання учнів з особливими потребами, спеціально призначені для задоволення спеціальних потреб учня, з метою досягнення необхідних результатів у навчанні з певного предмету [1]. Вважається, що адаптація є кращою практикою у навчанні. Учень з особливими освітніми потребами, який навчається на різних рівнях з того чи іншого предмету, може бути підтриманий за рахунок використання пристосування навчальної програми до освітніх потреб.

Оцінювання (Assessment) – містить систематичний збір інформації для прийняття необхідних освітніх рішень щодо учня з особливими освітніми потребами [1]. Цей процес призначено для визначення потреб учня та його сильних сторін, з метою визначення правильних цілей навчання та досягнення необхідних результатів, а також вибору та реалізації потрібної навчальної стратегії.

Спільні (взаємні) консультації (Collaborative consultation) – є процес, де працюють суб'єкти, задіяні у навчальному процесі обдарованих учнів та зацікавлені особи для розв'язання спільних проблем чи реалізації спільних інтересів. Для досягнення успіху у спільних консультаціях має бути: добровільність, взаємна довіра та відкрите спілкування між особами, які беруть участь у цьому процесі, виявлення проблеми, що необхідно розв'язати, наявність спільної мети [1, 2].

Включення (Inclusion) – це принцип, за яким, учні мають право на рівний доступ до навчання, досягнення і прагнення до досконалості в аспектах їх освіти («інклюзивна освіта») [2]. Практика включення виходить за рамки поняття «інтеграція» і не обмежується певними способами розміщення учня.

Індивідуальний освітній план (Individual Education Plan) – це документ, що розробляється для учнів з особливими освітніми потребами, де описуються індивідуальні цілі, адаптації, необхідні освітні модифікації, спеціальні освітні послуги, що мають бути надані, а також заходи з відстеження досягнень дитини [1, 3].

Інтеграція (Integration) – є однією з основних стратегій, що використовуються для досягнення включення (втілення принципу інклюзивної освіти). Ця стратегія ґрунтується на основі принципу розміщення учня у сприятливих умовах і містить розміщення учнів з особливими освітніми потребами в одних класах разом з іншими учнями (хоча б частково), з метою їх кращої соціалізації (питання про інтеграцію учня вирішується індивідуально) [1, 2].

Модифікації (Modifications) – є навчальні та оцінювальні рішення, спрямовані на пристосування учнів з освітніми потребами, що відрізняються від потреб учнів, які навчаються за загальними освітніми програмами, і потребують індивідуального підходу до навчально-виховного процесу [1] (по суті модифікації містять обґрунтовані розв'язання про необхідність

внесення змін у навчальний процес учня у зв'язку із його потребами, в тому числі, обдарованістю).

Шкільні команди (комісії) (school-based team) – це група фахівців зі спеціальної освіти на рівні навчального закладу, на яких покладаються функції з організації навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами, а також допомозі (консультації) у цій сфері вчителям закладу [1, 2]. Створення таких комісій дозволяє чітко визначити відповідальних осіб на рівні навчального закладу за якісне надання спеціальних освітніх послуг.

Спеціальні освітні потреби (Special educational needs) – це такі характеристики учня, що відрізняються від потреб більшості учнів і, виходячи з яких, постає необхідність навчання дитини за спеціальною (диференційованою) освітньою програмою, покликаною задовольнити потреби [2, 4]. Спеціальні освітні потреби, виявлені у ході оцінювання учня є основою для визначення відповідної освітньої програми (у тому числі необхідних ресурсів для його навчання).

Перехід (Transition) – є проходження учнем з одного середовища до іншого у ключових точках свого розвитку (від дитинства до дорослого життя) [1, 2]. Регулювання питань, пов'язаних з цим поняттям є важливим моментом для інтеграції «спеціальної освіти» у «вищу освіту» та трудову діяльність особистості, адже, досягнення, які учень здобув у ході навчання за спеціальною освітньою програмою, повинні розвиватись і надалі.

Перехідне планування (Transition planning) – це планування, що розробляється і втілюється з метою оптимального для дитини переходу від однієї точки розвитку до іншої, зокрема, з одного класу в інший, з одного рівня вивчення предмету до іншого тощо [1, 2, 3]. Таке планування є необхідним, адже у сфері спеціальної освіти завжди мають місце аспекти, що відрізняються від загального навчально-виховного процесу, зокрема, необхідність навчання обдарованого учня з деяких предметів на клас чи два вище, ніж він навчається на певний момент з решти предметів або розв'язання питання з подальшим навчанням учня, який, з деяких предметів повністю опанував шкільний курс.

Нормативно-правова база провінції Британська Колумбія крім фундаментальних освітніх законів складається з наступних актів:

– наказ (міністерства освіти) про учнів зі спеціальними потребами (Special Needs Students Order M150/89); цей наказ дає визначення учня з особливими потребами, закріплює обов'язки шкільних адміністрацій з підтримки учнів з особливими потребами, а також питання розміщення обдарованих учнів, необхідність проведення консультацій з батьками дитини та отримання письмової згоди від них на розміщення учня у спеціальних класах, у законі також описується політика по відношенню до питань інтеграції [4];

Учень з особливими потребами – це учень, в якого є інтелектуальні, фізичні, сенсорні, емоційні чи поведінкові вади і який нездатен до навчання за

загальними освітніми програмами або має спеціальну обдарованість чи таланти і навчання за загальними освітніми програмами є недостатнім для такого учня [4]. Як бачимо, обдарованих дітей об'єднують в одну категорію разом з учнями з певними вадами, таким чином, підкреслюючи демократичність підходу, декларуючи, що це діти, освітні потреби яких відрізняються від інших учнів. Таке об'єднання обумовлено, у першу чергу, недопущенням елітарного підходу в освітній сфері (шляхом окремого виділення категорії обдарованих), втім, на наш погляд, це не зовсім доречно, адже по-перше, навчання обдарованих та дітей з вадами має суттєві відмінності, по-друге, категорія обдарованих виділяється не для підкреслення їх переваги, а для задоволення їх освітніх потреб, на що вони мають право.

– наказ про індивідуальне освітнє планування (Individual Education Plan Order M638/95); цей наказ установлює вимогу до шкіл, які надають спеціальні освітні послуги учням з особливими освітніми потребами розробляти та реалізовувати індивідуальні освітні плани, які є основою індивідуального підходу до навчання [3];

– наказ звітування про результати навчання учнів з особливими потребами (Student Progress Report Order M191/94); цей наказ описує вимоги до звітування, про прогрес у навчанні учнів з особливими потребами [5]. Як бачимо, питанню звітування приділяється окрема правова увага, адже без організації належного механізму звітності, нагляд та контроль за системою освіти буде складно здійснювати, і, таким чином, звітування на всіх рівнях, незважаючи на «бюрократичність», є абсолютно виправданим.

Частиною освітньої політики провінції Британська Колумбія є запровадження інклюзивної освіти, що полягає у задоволенні освітніх потреб учнів з особливими потребами, при цьому забезпечуючи їх соціалізацію [2, 4]. Принцип інклюзивності описує, що всі учні мають рівний доступ до навчання і держава покликана відкрити цей доступ, шляхом реалізації спеціальних освітніх програм і надання спеціальних освітніх послуг. На практиці цей принцип зводиться до надання можливості обдарованому учню навчання разом з іншими дітьми з метою кращої його соціалізації. Звичайно, навчання обдарованої дитини може відбуватись і, в окремо створених спеціальних класах, проте, законодавець стоїть на положенні, що дитина не повинна бути відірвана від соціального середовища, а тому, хоча б частково, вона має навчатись разом з іншими учнями.

Основні положення освітньої політики провінції Британська Колумбія по відношенню до розміщення учнів, які навчаються за спеціальними освітніми програмами полягає у принциповій згоді батьків: по-перше на навчання учня за такою програмою, і по-друге, на розміщення його, у разі потреби, у спеціальних автономних класах, де дитина навчається разом із учнями, здібності яких схожі. Раніше було вказано, що законодавство Канади закріплює принцип, згідно

з яким розміщення обдарованих учнів у спеціальних класах повинно відбуватись у разі крайньої необхідності і бути достатньо обґрунтованим. Тому обдарована дитина якщо і має навчатись у спеціальних класах, то лише частково, з тих предметів, що входять у сферу її обдарованості, а з інших – вона має навчатись з іншими дітьми.

Звідси виникає положення, що розміщення обдарованої дитини у спеціальних класах може бути лише тоді, коли фахівці та керівництво навчального закладу, доклали зусиль, щоб учень навчався разом з іншими учнями (які навчаються за загальними освітніми програмами), але цього виявляється недостатньо і, для задоволення її потреб необхідне навчання у спеціальних класах [4, 6].

Загальні положення законодавства у сфері планування навчально-виховного процесу учнів з особливими потребами полягають в активному впровадженні індивідуальних освітніх планів. Після того як учня ідентифікували як такого, що має особливі освітні потреби (у тому числі, обдарованість), закон зобов'язує навчальний заклад, який надає спеціальні освітні послуги, у найкоротший термін встановити необхідність і розробити для учня індивідуальний освітній план відповідно до спеціальної освітньої програми за якою він буде навчатись.

Законодавством також визначені конкретні підстави, за який індивідуальний освітній план не вимагається: задоволення освітніх потреб учня не потребує змін у навчальних програмах, методах навчання та оцінювання, результати навчання учня, які від нього очікуються не відрізняються від вимог до учнів, які навчаються за загальною освітньою програмою, учню необхідно не більше 25 годин додаткових занять у навчальному році із спеціалістом у тій чи іншій сфері (крім класного керівника) [3].

За законодавством провінції Британська Колумбія, навчальний заклад, що надає спеціальні освітні послуги учням з особливими освітніми потребами, зобов'язаний впроваджувати не тільки індивідуальне освітнє планування, а і складати загальні освітні плани, що об'єднують учнів за специфікою їх потреб і, в яких прогноуються результати навчання учнів за спеціальною освітньою програмою, а також заходи для покращення сфери спеціальної освіти. По закінченні звітного періоду, про виконання такого плану адміністрація закладу звітує перед міністерством освіти [3].

Відзначимо, що особистісно орієнтована спеціальна освіта не вимагає обов'язкового індивідуального освітнього плану для всіх учнів, а лише у разі дійсної необхідності. Це пояснюється тим, що навчання за індивідуальним планом для кожного учня не завжди є доречним тому, що вони можуть бути схожими для цілої групи учнів, і, таким чином, складаючи єдиний освітній план для певної групи дітей, спеціаліст, який надає спеціальні освітні послуги, «раціоналізує» зусилля і зосереджується на практичній діяльності.

Законодавством також передбачаються загальні положення та вимоги щодо індивідуального

освітнього плану. Індивідуальний освітній план повинен містити один або кілька з наступних пунктів: мета і прогнозовані результати навчання за спеціальною освітньою програмою, що встановлюють для учня у певному навчальному році, перелік допоміжних послуг, необхідних для досягнення учнем поставленої мети, пункти, що стосуються адаптації учня до навчальних матеріалів, методи оцінювання, навчальні стратегії. Індивідуальний освітній план повинен також містити: поточний рівень успішності учня, обставини, де має бути навчання за спеціальною освітньою програмою (особливості розміщення учня), імена фахівців, які будуть надавати учню спеціальні освітні послуги протягом навчального року, плани з переходу учня на ступінний рівень навчання (у тому числі, після закінчення навчання у середній школі повністю або частково з певного предмету) [3].

Шкільна адміністрація зобов'язана забезпечити, щоб індивідуальний освітній план переглядався не менше 1-го раз на рік, а за необхідністю був змінений чи відмінений. Керівництво навчального закладу, яке надає спеціальні освітні послуги має активно долучати до планування навчального процесу батьків учня з особливими освітніми потребами, а за необхідності і самого учня, шляхом проведення необхідних консультацій і врахування зауважень та пропозицій. Закон декларує, що, якщо особливості учня настільки специфічні, що його підтримка не може втілюватись у рамках певного місцевого навчального закладу, то необхідні послуги повинні надаватись навчальними закладами на районному (більш високому) рівні, і тоді розглядається питання про повне або часткове розміщення учня у таких закладах [3].

За законодавством провінції Британська Колумбія процедура оцінювання учнів та система звітування про результати навчання учнів побудована таким чином, що до навчання учня ставляться високі, але цілком прийнятні вимоги. Таким чином, у випадку наявності особливих освітніх потреб у дитини, звітування про його результати відбувається наступним чином: якщо учень відстає від загальних програм, то звітується про необхідність окремого підходу для більш комфортних умов навчання, якщо учень показує значні успіхи у навчанні з того чи іншого предмету, то звітується про його прогрес і про необхідність підтримки, шляхом розроблення індивідуального освітнього плану тощо для розвитку його здібностей. Звітування подається з боку вчителів та адміністрацій до місцевих органів управління освітою. Якщо для підтримки учня з особливими потребами необхідно залучення, крім шкільних учителів, інших фахівців у тій чи іншій сфері (наприклад, якщо дитина обдарована у певній сфері і пройшла загальний курс середньої школи, то для її подальшого розвитку необхідно залучати викладачів з вищих навчальних закладів), то такий спеціаліст теж зобов'язаний надати окремий звіт про прогрес у навчанні учня [5].

Значну увагу законодавство провінції приділяє питанням розв'язання спорів у рамках навчального

закладу. Так, у навчальному закладі, який надає спеціальні освітні послуги учням з особливими потребами, створюються спеціальні органи (ради, трибунали) для розв'язання спорів, пов'язаних з питаннями спеціальної освіти. Це положення містить принцип, згідно якого батьки чи опікуни «мають право бути почутими», і розгляд таких спорів повинен здійснюватися на основі адміністративної справедливості. Батьки дитини мають право не погодитись з тим чи іншим рішенням адміністрації чи інших фахівців і надати власні обґрунтування та необхідну інформацію до органу для розв'язання спорів [2].

На наш погляд, запровадження таких органів є необхідним в силу специфіки сфери спеціальної освіти та залучення до навчально-виховного процесу багатьох суб'єктів (батьки, учні, інші фахівці тощо). Таким чином, очевидно, мають виникати непогодження з тим чи іншим рішенням в рамках навчального закладу, який надає спеціальні освітні послуги, а тому, з метою демократизації освітнього процесу, такі непогодження мають бути вислухані і прийняте обґрунтоване рішення.

Отже, як бачимо, нормативно-правова база, що регулює сферу спеціальної освіти, крім загальних положень, що містяться в освітніх законах, виділяє окремі питання, які потребують додаткової уваги та детальнішого регулювання, зокрема, що стосується спеціальних освітніх послуг, планування навчально-виховного процесу обдарованих учнів, звітування, контролю, нагляду за навчально-виховним процесом, розміщення обдарованих учнів, розв'язання спорів

тощо. Це пояснюється необхідністю створення і функціонування цілісної ефективної системи спеціальної освіти, де жодний важливий компонент не гальмував би освітню систему.

Таким чином, український законодавець, при впровадженні спеціальної освіти, на наших теренах, обов'язково повинен врахувати ті важливі компоненти, без належного регулювання яких, система спеціальної освіти буде неспроможною виконувати функції.

Використані літературні джерела

1. Special Education Services: A Manual of Policies, Procedures and Guidelines, March 2011 / British Columbia Ministry of Education // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>
2. Policy Document: Special Education / Issued August 23, 2006. Effective July 1, 2006. Revised policy // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>
3. Individual education plan order / British Columbia Ministry of Education, August 1, 2012 // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>
4. Special needs students order / British Columbia Ministry of Education, August 1, 2012 // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>
5. Student progress report order / British Columbia Ministry of Education, August 1, 2012 // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>
6. Support services for schools order / British Columbia Ministry of Education, August 1, 2012 // [електронний ресурс]: <http://www.bced.gov.bc.ca>

